

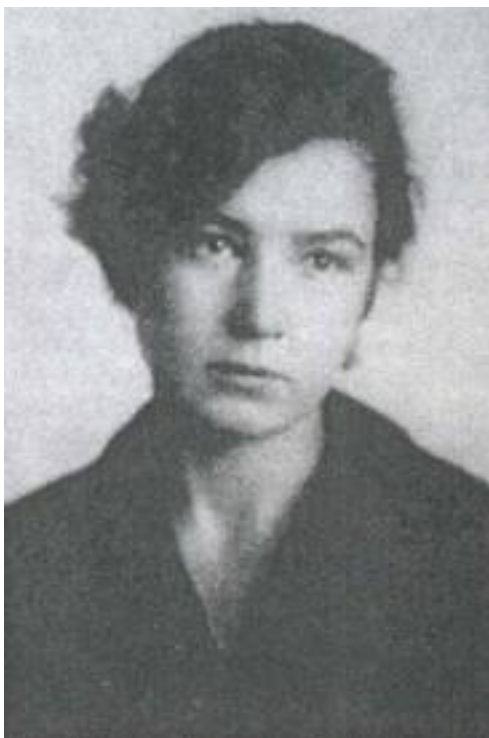
Поетеса слова і барви

(до 110-річчя від дня народження Оксани Лятуринської)

Рекомендаційний бібліографічний список для читачів старшого шкільного віку та організаторів дитячого читання

*Не знаєш гасла – боронись!
Освячений держу я спис.
Я попіл бороню батьків,
Героїв славу, честь борців.*

О. Лятуринська

Ця незвичайна жінка відома світові не лише як письменниця і перекладач (знала сім мов), але й як скульптор, художниця-портретистка, писанкарка. Її навіть титулюють «княгинею української духовності», маючи на увазі не лише самобутність творчої особистості, а й тернистий життєвий шлях – чи не обов'язковий атрибут кожного талановитого митця. Громадська діячка більшу частину свого життя провела поза межами рідної України. Лише за часів незалежності вона повернулася до отчого краю своїми творами.

Оксана Лятуринська народилася 1 лютого 1902 року в мальовничій місцевості Південно-Західної Волині, неподалік колишнього містечка Старий Олексинець Кременецького повіту на хуторі Ліс (нині село Хоми Збаразького району Тернопільської області) у багатодітній сім'ї.

Оксанин батько був офіцером-прикордонником російської армії. Михайло Лятуринський походив із старовинного французького роду Ля-Тур, що осів в Україні після 1812 року. Мати Ганна Іванівна Верке – з родини німецьких колоністів, які мали маєток поблизу Костополя. В сім'ї не спілкувалися українською. Тож перші уроки української – з контактів із хутірськими дітьми, із залюбленості в українську народну обрядовість, із зачарованості волинською природою. Контактуючи з дітьми українських родин, Оксана самотужки опанувала українську мову, що стала для неї рідною та відкрила шлях до вершин української поезії.

Початкову освіту Оксана здобула у волосному центрі Старий Олексинець. Продовжила навчання в Острозі у жіночій гімназії графа Блудова. Перший поетичний твір «В Альпах» написала в восьмирічному віці, але він не зберігся. Малювати ж почала з шести літ.

Михайло Лятуринський прагнув дати своїм дітям належну освіту. Навчаючись в Острозі, Оксана відчула подих української історії, славної української минувшини. Тут вона потрапила в атмосферу романтики, легенд про таємниці князівського замку, переказів, дум, в яких оспівано героїку тих часів.

У 1918-1920-х роках Лятуринська навчається в Кременецькій українській гімназії ім. І. Стешенка. Збереглися класні журнали, табелі успішності, інші документи у Державному архіві Тернопільської області. Прізвище Ксені Лятуринської значиться під числом 28. Канікули вона проводила на хуторі. У вільні години віршувала. До нас дійшли її поезії «Мамі», «Волошки», «Весна 1918 року».

Коли дівчині минуло вісімнадцять, батько, людина твердої вдачі, вирішив видати доньку за багатого, але нелюбого парубка. На знак протесту вільнолюбива Оксана покинула батьківський хутір і пішки взимку, подолавши 50 кілометрів, подалася до старшої сестри Антоніни, яка жила неподалік Кременця. Зібравши гроші, виїжджає до Німеччини, а згодом перебирається до Праги. Активно включається в громадське і культурне життя української еміграції. Співпрацює в Союзі українок. Знайомиться з поетами-емігрантами Євгеном Маланюком, Олексою Стефановичем, Оленою Телігою і Олегом Ольжичем. У 1926 році О. Лятуринська закінчує українську гімназію, а потім вступає на філософський факультет Карлового університету. У Празі вона також здобуває фах скульптора у Високій мистецько-промисловій школі та українській студії пластичного мистецтва, бере уроки малювання у відомих професорів.

Тоді ж її вірші часто з'являються у тогочасних часописах. Скромна, вимоглива до поетичного слова, Оксана тривалий час не наважувалась видати свої твори окремою книжкою. Перша збірка «Гусла» вийшла друком 1938 року, коли авторці виповнилося 36 років. До збірки увійшло 49 віршів, значна частина яких присвячена героїці милого краю, незабутній Волині.

Через три роки у Празі вийшла друга книжка «Княжа емаль», присвячена пам'яті Юрія Дарагана, найстаршого із представників Празької школи, який рано помер від туберкульозу. У передмові цього видання Є. Маланюк влучно висловився: «Гримить у її віршах варязька слава Святослава, проймає суворою ніжністю туга Ярославни».

Празький період життя і творчості О. Лятуринської був чи не найплідніший, тут, окрім поетичної творчості, вона активно працювала на мистецькій ниві – і як скульптор, і як портретист. Ця тендітна жінка уславилася своїми роботами на весь світ, беручи участь у багатьох виставках у різних столицях Європи і Америки. Скульптурні роботи О. Лятуринської привернули увагу багатьох мистецтвознавців. Їй імпонувала праця над скульптурним зображенням звірів, особливо ведмедів і ведмежат. Вона створила скульптурні портрети. Т. Шевченка, С. Петлюри, Є. Коновальця та інших. Працювала над виготовленням надгробків, зокрема для вояків УНР та УГА, а ще в її доробку є галерея живописних портретів П. Дорошенка, І. Мазепи, Б. Хмельницького та ін. і дуже шкода, що її роботи майже не вціліли через бурі Другої світової війни. Саме в ці роки вона бідувала, бо не була практична у житті. У Празі потрапила під бомбардування американської авіації і почала глухнути.

У 1946-1949 роках О. Лятуринська опинилася у таборах для переміщених осіб. В цей період вона стає членом Мистецького Українського Руху, який було створено за ініціативою У. Самчука, Ю. Шевельова та ін.

З кінця 1949-го О. Лятуринська за сприяння професора О. Грановського, її земляка з Волині, живе у США, спочатку в Нью-Йорку, згодом переїжджає до м. Міннеаполіса, штат Міннесота. Тут вона прожила двадцять років, які були нелегкими. Письменниця зовсім втратила слух, додалися інші хвороби, через стан здоров'я вона не могла творчо працювати. В одному з її листів читаємо: «Чи сприймете, коли скажу: занадто мені дорога скульптура, щоб партачити її будь-як. Треба їй, як і кожному мистецтву, віддаватись сповна, «жити» нею, щоб могли дати щось творче, інакше пощо б».

Все ж у 50-60-х роках вийшло кілька поетичних збірок О. Лятуринської – «Княжа емаль» (1955), до якої увійшли дві перші збірки, а також нова, «Веселка»; збірка «Бедрик» з віршами для дітей. Протягом цих років поетеса працювала над книгою «Туга», яка, на жаль, так і залишилася в рукописі.

Померла О. Лятуринська 13 червня 1970 року у Міннеаполісі. Її останки перевезли до українського пантеону в Бавн-Бруку, що у штаті Нью-Джерсі, і там поховали поруч із могилою Євгена Маланюка.

Крім вже згаданих книжок, а також збірки новел «Материнки» (1946), що вийшли друком за життя О. Лятуринської, після смерті були надруковані ще чотири книжки поетеси. Це «Ягілка» (1971), «Зібрані твори» (1983), «Великодній передзвін: писанки і поезії» (1986) і, нарешті, перша в Україні збірка для дітей «Знаю казку» (1995).

Унікальними писанками волинської мисткині ілюстрована збірка її поезій «Великодній передзвін» (Торонто, 1986). Писанкарство Лятуринської тісно переплітається з іншими видами мистецтва, що віддзеркалюють народний світогляд. „Мені чудно, як його можна не любити, той вияв творчого генія українського народу, - зізнавалася художниця. – Він мене чарує з дитинства і здається такий рідний і близький, ніби я сама уклала першу пісню, зліпила божка, добрала кольори й знаки до писанки”.

Творча спадщина Оксани Лятуринської нині в Архіві Української вільної академії наук, що у Нью-Йорку. У музеї Українського мистецтва зберігають шиті її руками українські ляльки, деякі мистецькі твори. В Кременецькому музеї експоновано низку матеріалів про поетесу, зокрема перші видання творів «Гусла» та «Княжа емаль», кілька її фотопортретів, писанки мисткині, знімок пам'ятника у Бавн-Бруку, статті про її творчий доробок.

Євген Маланюк писав:

*Аж пуща зашумить волинська,
Й на оксамит і златоглав*

*В сап'янцях легких Лятуринська
Виходить годувати пав.
Ворожить про весну колишню,
Любов вціловує в слова
І випускає сокіл-пісню
З гаптованого рукава*

Твори Оксани Лятуринської повертаються до життя і разом з тим починається нове життя славної доньки України.

Рекомендаційний бібліографічний список літератури познайомить вас з публікаціями творів письменниці та літературою про її життя і творчість. Матеріал в межах розділів розміщено в алфавітному порядку.

За матеріалами видань :

Чернихівський, Г. Поетка з Божої ласки / Г. Чернихівський // Літературна Україна. – 2002. – 23 травня. – С. 7.
Пневська, М. Оксана Лятуринська – «княгиня української духовності» / М. Пневська // Українська мова та література (Шкільний світ). – 2010. - № 1-2.- С. 5-8.

Твори Оксани Лятуринської

Знаю казку : вірші, оповідання : для дошк. та мол. щк. віку / О. Лятуринська ; упоряд., передм. Р. Радишевського; худож. О. Кошель. – К.: Веселка, 1995. – 96с.

Книжку склали кращі дитячі вірші та оповідання О. Лятуринської. В розділах «Летять лелеки», «Бедрик», «Ягілка», «Материнки» можна прочитати тільки частину творчої спадщини нашої видатної письменниці.

[Поезії] / О. Лятуринська // Муза любові й боротьби : українська поезія празької школи / упоряд., ст. й приміт. М. Неверлого. – К., 1995. – С. 82-90.

[Поезії] / О. Лятуринська // Празька поетична школа : антологія / упоряд. текстів та передм. О. Г. Астаф'єва, А. О. Дністрового. – Х., 2009. – С. 192-200.

[Поезії] / О. Лятуринська // Українське слово : хрестоматія української літератури та літературної критики ХХ ст. : (у трьох книгах). Кн. 2. – К., 1994. –С. 389-394.

«Хилились стязі, пнулись вгору...»; «Давно затерся слід копит...»; «Встелю килимом ослін...»; «Щастя згублені ключі...» : [вірші] / О. Лятуринська // Атом серця : українська поезія першої половини ХХ століття / упоряд., передм., приміт. Ю. Коваліва; худож. оформ. Б. Сушка. – К., 1992. – С. 291-293. «Хилились стязі, пнулись вгору...»; Зачарована царівна; «О, чую, ріг скликає турій»; Хутору «Ліс»; «Люляй, люляй, синку!» : [вірші] / О. Лятуринська // Українське диво : поетична антологія : кн. 2 / упоряд. та ред. В. Коломієць. – К., 2005. – С. 291-294.

Література про Оксану Лятуринську

Бухало, Г. Полум'яне слово і криця – камінь волинянки : до 100-річчя від дня народження Оксани Лятуринської / Г. Бухало // Вільне слово. – 2002. - 30 січня.

Ільницький, М.М. Західноукраїнська і емігрантська поезія 20-30-х років / М.М. Ільницький. – К., 1992. – С. 27-29.

Козак, Сергій. Оксана Лятуринська : поховані на чужині / Сергій, Козак // Літературна Україна. - 2010. - № 24. - С. 2.

Кононенко, Петро. Оксана Лятуринська : [про життя та творчість поетеси] / Петро, Кононенко // Українське слово : хрестоматія української літератури та літературної критики ХХ століття : (у трьох книгах). Кн. 2. – К., 1994. – С. 384- 388.

Левчук, Тереза. Оксана Лятуринська – «страж землі предків» / Тереза, Левчук // Українки в історії : нові сторінки / В. Борисенко, А. Атаманенко, Л. Тарнашинська та ін. – К., 2010. – С. 74-79.

Нарис життя та творчості; друкуються фото скульптурного погруддя Т. Шевченка, фото писанок мисткині.

Лятуринська Оксана // Енциклопедія українознавства : том 4 / гол. ред. В. Кубійович. – К., 1996. – С. 1403.

Лятуринська Оксана : [біографія] // Оліфіренко, С. М. Універсальний літературний словник-довідник / С. М. Оліфіренко, В. В. Оліфіренко. – Донецьк, 2008. – С. 219.

Лятуринська Оксана Михайлівна // Пащук, Іван. Літературно-краєзнавча енциклопедія Рівненщини / Іван, Пащук. – Рівне, 2005. – С. 112. Мисевич, Марія. Оксана

Лятуринська – поетка зі справжньої Божої ласки : 8 клас : [розробка уроку] / Марія, Мисевич // Українська література в загальноосвітній школі. – 2009. - № 7-8. – С. 40-45.

Оксана Лятуринська : [біографічні відомості та характеристика збірок «Княжа емаль» та «Гусла»] // Історія української літератури ХХ століття : у 2-х кн. Кн. 1 : перша половина ХХ століття / за ред. В. Г. Дончика. – К., 1998. – С. 215-217.

Оксана Лятуринська // Українське диво : поетична антологія : кн. 2 / упоряд. та ред. В. Коломієць. – К., 2005. – С. 291.

Пневська, Марія. Оксана Лятуринська – «княгиня української духовності» : матеріали до уроку позакласного читання у 8-9 класах / Марія, Пневська // Українська мова та література (Шкільний світ). – 2010. - № 1-2.- С. 5-8.

Поліщук, Ярослав. Високий талант Оксани Лятуринської / Ярослав, Поліщук // Азалія : літературно-краєзнавчий календар Рівненщини на 1994 рік : вип.. 2. – Рівне, 1993. – С. 26-30.

Поліщук, Ярослав. Княгиня духу Оксана Лятуринська : [нарис життя і творчості] / Ярослав, Поліщук // Поліщук, Ярослав. Література рідного краю / Ярослав, Поліщук. – Рівне, 1993. – С. 59-65.

Поліщук, Ярослав. Ритуал і поетика Оксани Лятуринської : [про національну міфологічну традицію у творчості поетеси] / Ярослав, Поліщук // Українська мова та література (Шкільний світ). – 2003. - № 10. - С. 20-26.

«Празька школа» українських письменників : урок 16 // Українська література за новою програмою : 11 клас : I семестр / упоряд. Н. Коржова, О. Бондаренко, Н. Нестеренко. – К., 2011. – С. 117-126.

Славутич, Яр. Мужність і ніжність : поезія Оксани Лятуринської / Яр, Славутич //

Славутич, Яр. Меч і перо : вибрані дослідження, статті та огляди / Яр, Славутич. – К., 1992. – С. 304-319.

Сліпушко, Оксана. Оксана Лятуринська : [біографія] / Оксана, Сліпушко // Українське слово : хрестоматія української літератури та літературної критики ХХ століття : в 4-х кн. Кн. 2. – К., 2001. – С. 660-661.

Ульяніна, М. Поетичний світ Оксани Лятуринської / М. Ульяніна // Вільне слово. – 2005. – 14 червня. – С. 7.

Чернихівський, Г. Поетка з Божої ласки : минуло 100 років від дня народження Оксани Лятуринської / Г. Чернихівський // Літературна Україна. – 2002. – 23 травня. – С. 7.

Підготувала: С. Молчанова, провідний бібліограф

